

Er afhængighed det samme som fangenskab i usynlige bure? *En samtale med professor Bruce Alexander om at turde at tænke anderledes om rusmiddelafhængighed*

I 1980'erne lavede den canadiske psykolog og forsker Bruce Alexander et eksperiment, som efter min mening er det vigtigste videnskabelige forsøg lavet på rusmiddelområdet. Jeg arbejder som psykolog ved Rusmiddelcenter Slagelse, og jeg har talt med den canadiske psykolog og forsker Bruce Alexander om at turde tænke kreativt og anderledes, når man undersøger rusmidlers betydning.

AF ERIC ALLOUCHE

Eric Allouche er psykolog i
Rusmiddelcenter Slagelse
Foto: Daniel Hjorth

For at sige det ligeud: Den canadiske psykolog og forsker Bruce Alexanders 'Rat Park experiment' ('Rottepark'-eksperimentet, red.) er efter min mening intet mindre end det vigtigste eksperiment, der er lavet på misbrugsfeltet.

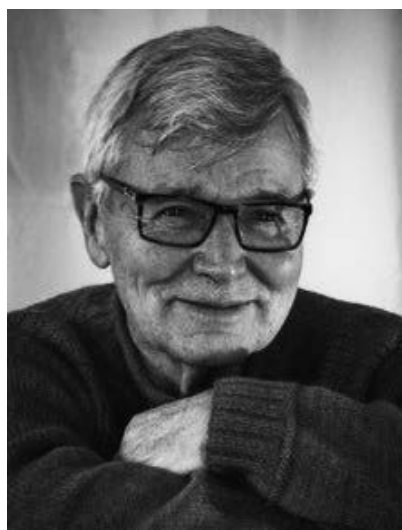
Både før og efter Bruce Alexanders eksperiment har man brugt laboratorierotter i forsøg for at undersøge fysiologiske og psykologiske mekanismer, deriblandt afhængighed. Det kunne eksempelvis være forsøg, hvor man satte en rotte alene i et lille bur, hvor det eneste, den kunne foretage sig, var at vælge mellem at indtage eller ikke at indtage et eller andet euforiserende stof. Det, man kunne observere igen og igen, var, at rotterne valgte at indtage stofferne, blev afhængige, og at flere rotter blev ved med at tage stofferne, indtil de døde af det. Det virkede som et klokkeklart bevis på, at afhængighed var en grundlæggende fysiologisk mekanisme, og at de skrappe narkotikapolitiske love, man havde vedtaget verden over, derfor var videnskabeligt velbegrundede. Bruce Alexanders eksperiment i starten af 80'erne væltede fuldstændigt denne forståelse.

Man havde ikke taget højde for rotter – og menneskers – sociale behov

I 1980'erne var Bruce Alexander en ung forsker på Simon Fraser University i Vancouver i Canada, som forskede i afhængighed via forsøg med rotter. Og i forbindelse med sine undersøgelser blev han opmærksom på noget, som ellers burde virke indlysende: at rotter er yderst sociale dyr, som lever i grupper, og som i øvrigt også er meget aktive dyr, som godt kan lide at udforske deres omgivelser, gemme sig i huller og hjørner m.m. Sagt på en anden måde: Man kunne ikke tilbyde rotter værre livsvilkår end at være isolerede i små firkantede bure, hvor de ikke havde noget som helst at lave.

Bruce Alexander og hans daværende kolleger Robert Coombs, Patricia Hadaway og Barry Beyerstein besluttede sig derfor for at lave Rat Park experiment. Eksperimentet bestod i at

sætte en lille gruppe hun- og hanrotter i et godt miljø, dvs. i et "bur", som lignede en park – heraf eksperimentets navn 'Rat Park' ('Rotteparken', red.) – og hvor rotterne havde rig mulighed for at lege, udforske deres omgivelser, socialisere, parre sig og gøre alle de andre ting, der hører til et lykkeligt rotteliv. Og så gav Bruce dem muligheden for at vælge mellem enten at drikke vand eller en blanding af vand og morfin. Disse ændringer på rotternes omgivelser viste sig at have radikale konsekvenser: I dette miljø var rotterne ikke interesserede i at indtage morfin, og efter at have smagt på morfinen holdt de sig til kun at drikke det vand, der ikke indeholdt morfin. Senere udviklede Bruce Alexander sit eksperiment ved bl.a. at gøre rotter fysisk afhængige af morfin og så herefter putte dem i Rat Park, hvor de igen kunne vælge mellem vand og morfin, og igen konstaterede han, at selv om rotterne nu var fysisk afhængige af morfin, inden de ankom til parken, så ville de helst drikke vand. Han prøvede også at blande morfin med noget, som rotterne elsker over alt: sukker, og igen valgte rotterne alligevel at holde sig fra morfin.

Professor Bruce Alexander har ifølge psykolog Eric Allouche lavet et af de vigtigste videnskabelige forsøg på rusmiddelområdet

Få år tidligere, i 1974, havde den amerikanske samfundsvidenskabsprofessor Lee N. Robins beskrevet i en artikel, hvordan amerikanske soldater, som var blevet afhængige af heroin under deres deltagelse i krigen i Vietnam, uden videre problemer kunne blive stoffrie, da de kom tilbage til USA til et fredeligt og et mere sundt miljø, og man vidste dermed inden Rat park-eksperimentet, at afhængighed ikke var et så enkelt og fysiologisk fænomen, som man troede. Det, der var så afgørende og revolutionerende med netop Bruce Alexanders forsøg, var dog, at det beviste i en streng videnskabelig ramme, at den entydige forbindelse mellem rusmidler og afhængighed ikke længere var en naturlov skrevet i marmor, men et fænomen, som skulle forstås i dets sociale kontekst.

Billeder af rottelivet i 'Rat Park'. Foto: Bruce Alexander

En samtale om at se på afhængighed med nye og anderledes øjne

At manden bag Rat Park-eksperimentet er klog, ligger i sagens natur. At han også er kreativ og tør tænke anderledes tanker, er heller ikke overraskende, men ydermere er Bruce Alexander en ualmindelig rar og venlig mand, som skulle have været på besøg i Danmark i foråret 2020. Men corona ramte verden, og mens vi venter på mere gunstige tider, møder jeg ham – virtuelt – i hans hus på Pender Island, lidt syd for Vancouver.

Mig: Bruce, jeg elsker Rat Park experiment. Det er så elegant, giver så god mening og kaster så meget lys på området ... men når ting virker så perfekte, og resultaterne er så indlysende, får jeg en tendens til at blive lidt mistænksom og tænker, at for meget lys kan også virke blændende. Og jeg må sige, at Rat Park experiment begynder at virke på mig som en slags eventyr: noget, som føles rigtigt godt, men som ikke skærper min kritiske sans. Derfor er jeg fagligt begyndt at vende og dreje eksperimentet i forskellige retninger for at se, om det ikke fortæller noget andet eller mere end det, vi tror. Fx talte jeg for nylig med en forsker, som laver forsøg med rotter, og hun fortalte mig, at rotter er meget sociale væsener og tilsyneladende mere sociale end mennesker. Det fik mig til at tænke, at når en rotte har andre rotter at lege med, en seksuel partner og så mad og plads nok, så kan man forvente, at den vil have alt det, den har brug for for at være lykkelig, men sådan er det ikke for mennesker. Mennesker virker ikke særligt dygtige til at blive lykkelige af det, de har: Hvad angår sociale relationer, ligner vi mere

“Det, der var så afgørende og revolutionerende med netop Bruce Alexanders forsøg, var dog, at det beviste i en streng videnskabelig ramme, at den entydige forbindelse mellem rusmidler og afhængighed ikke længere var en naturlov skrevet i marmor, men et fænomen, som skulle forstås i dets sociale kontekst.”

Foto: Bruce Alexander

Schopenhauers pindsvin end rotterne fra Rat Park (til læserne: Den tyske filosof A. Schopenhauer illustrerer menneskets sociale dilemma med en fortælling om en gruppe pindsvin på en kold vinterdag. For at holde på varmen beslutter pindsvinene sig for at klumpe sig sammen, men når de kommer for tæt på hinanden, bliver de såret af hinandens pigge. Så de vælger at lægge afstand til hinanden igen, men mærker kulden og nærmer sig hinanden igen og stikker sig – og bliver således i sidste ende tvunget til at vælge mellem kulden og stikkene). Måske viser Rat Park-eksperimentet os, at vi som mennesker er uduelige til at fungere socialt på en lykkelig måde. At vi på den ene side er sociale væsener, som har brug for de andre, men på den anden side ikke kan se bort fra, at de andre for det meste er temmelig irriterende.

Bruce Alexander: Måske har Schopenhauer ret i, at det er svært for mennesker at have tilfredsstillende sociale relationer, uanset hvad de gør. **Når det er sagt, så tænker jeg, at den moderne verden, selv når den fungerer "bedst", har en tendens til at splitte det menneskelige samfund og bl.a. føre til afhængighed.**

Selv vidunderlige lande som Danmark, som har et af de mest medfølede systemer i verden, er muligvis for moderne, det vil sige for centraliserede, til at tillade gode niveauer af lokal social selvbestemmelse.

Mig: Nu du nævner Danmark som et meget harmonisk land, kan man sige, at det modbeviser Rat Parks resultater, at der overhovedet findes så mange personer med misbrugsproblemer i Danmark. Burde et godt samfund som det danske ikke virke mere forbyggende ift. misbrug?

Bruce Alexander: Du har ret, og det rammer lige ind i mine vanskeligheder ved at forstå Danmark, og hvorfor et land, som behandler misbrug med venlighed og effektivitet, ikke klarer det bedre ift. at forebygge, at misbrug opstår. Jeg glæder mig til at komme til Danmark og prøve at blive klogere på det. Min nuværende hypotese er dog, at Danmark, ligesom alle andre lande, er fanget af globale tendenser i en grad, at vi alle er tandhjul i et verdensomspændende maskineri, hvor vi mister meget af vores evne til at skabe lokale kulturer og fællesskaber, der kan beskytte os mod de "forvrængninger" (Bruce brugte på engelsk ordet 'dislocation'), der kommer fra det globale maskineri. Måske er dette uundgåeligt,

men måske kunne vi blive bedre til at beskytte os og vores lokale kulturer mod den globale påvirkning. Og fx beskytte vores borgere mod afhængighed. Men Eric, når du ser mange mennesker med misbrugsproblemer i Danmark, har du en ide om, hvad får dem til at tage stoffer?

Mig: Langt de fleste mennesker, jeg ser i forbindelse med mit arbejde, har haft forfærdelige oplevelser, hvor de har været udsat for alle mulige former for svigt og overgreb, men selv om det giver god mening at forklare misbrug med det, er jeg ikke så vild med entydigt at individualisere forklaringerne for misbrugsproblemer. F.eks. i din bog 'The Globalisation of Addiction' skriver du om "repressiv passion", og da jeg læste det, tænkte jeg, at selv om Danmark ikke er et ret repressivt (undertrykkende, red.) land, så findes der måske særlige mekanismer, som opstår, når et samfund bliver så velfungerende som det danske, og som gør, at det bliver mere intolerant over for former for dysfunktion og ulykke, som står i vejen for at opnå en slags perfektion. Lidt ligesom en skønhedsdronning, som ikke tåler den mindste rynke eller bums.

Bruce Alexander: Jeg tænker også, at der er en kobling mellem de forskellige niveauer. Som nabo til USA har jeg været meget opmærksom på Donald Trump og ikke mindst på de mennesker, der tror eller stemmer på ham. Det var ikke overraskende at opdage, at disse personer lever i en parallel verden fuld af mere eller mindre konspiratoriske teorier som f.eks., at en gruppe demokrater og kommunister er i gang med at overtage verden, og at Donald Trump er den eneste mand, som kan redde os. Det var også forventeligt at se, hvordan disse mennesker bekræfter hinanden og nægter at tro på det, der står i medierne, samt det, deres egne familier tror, men tingene begyndte at overraske mig mere, da jeg opdagede, hvordan disse personer kan blive ved med at tro på de mest usandsynlige ting som f.eks., at Donald Trump stadig er præsident i USA, og at indsættelsen af Joe Biden som præsident bare var et skuespil, for at det amerikanske militær kan afsløre, hvilke personer der støtter Joe Biden, og at militæret snart vil slå til mod dem og genindsætte Donald Trump som præsident. Det viste sig, at en af disse Trump-følgere ikke bor langt væk fra, hvor jeg bor, og jeg kontaktede ham for at prøve bedre at forstå, hvad der var på spil. Faktisk er jeg i gang med at skrive en videnskabelig artikel om ham, med hans hjælp. Ron,

som jeg har valgt at kalde ham i min artikel, var en af dem, som var overbevist om, at militæret ville slå til under præsidentindsættelsen af Joe Biden og i stedet genindsætte Donald Trump som præsident. Man kunne tro, at da det ikke skete, ville hans tro blive mærkbart svækket, men sådan gik det ikke. Ron – og de andre medlemmer i hans gruppe – valgte bare at tro, at militæret venter lidt, og at de kommer til at slå til d. 1. marts, og hvis de ikke gør det der, så senere til jævndøgnet. For mig minder den slags tankegang om den, man finder hos folk, som drikker alkohol for at løse deres problemer. Og når de så ser, at det ikke virker, så tænker de "bare en drink til, og så skal det nok gå ...", derfor er jeg tilbøjelig til at betragte disse Trump-følgere som "afhængige" af Trump. Der findes faktisk støtte-grupper i USA for "eks-Trump-følgere", som minder en del om 12-trinsmodellerne til afhængighed, og det kunne være en slags bevis for, at der faktisk er tale om en form for afhængighed. Men det mest interessante aspekt ligger for mig et helt andet sted: Ron er forholdsvis vel-integreret i sit lokale samfund, men han mangler selvtilid, han tror, at han er dum, og finder kun anerkendelse hos sine ligesindede på nettet, og så kommer der den pointe, som bringer os tilbage til Rat Park: Ron er faktisk lige så isoleret i samfundet som en ensom rotte i et bur, men på den særlige måde, at det er tale om et bur med usynlige tremmer. **For mig at se skal man forstå afhængighed som et usynligt bur, og hvis jeg skulle gå videre med at forske i afhængighed, ville mit fokus være på at afdække disse usynlige bure, som skaber så meget lidelse for så mange mennesker, også i Danmark og på Pender Island.** Min drøm er, at vi kunne blive i stand til at synliggøre disse bure og åbne de fleste af dem, og omvendt er mit mareridt, at disse bure er så fastintegrerede i vores moderne civilisation, at selv om det på et tidspunkt lykkes os at se dem, vil vi alligevel ikke være i stand til at befri os fra dem. Som Ron sagde til mig: "Bruce, jeg synes jo, at du er helt skør, fordi du ikke tror på de samme ting som mig. Men du er alligevel min ven, fordi du lytter til mig".